KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

kıyı

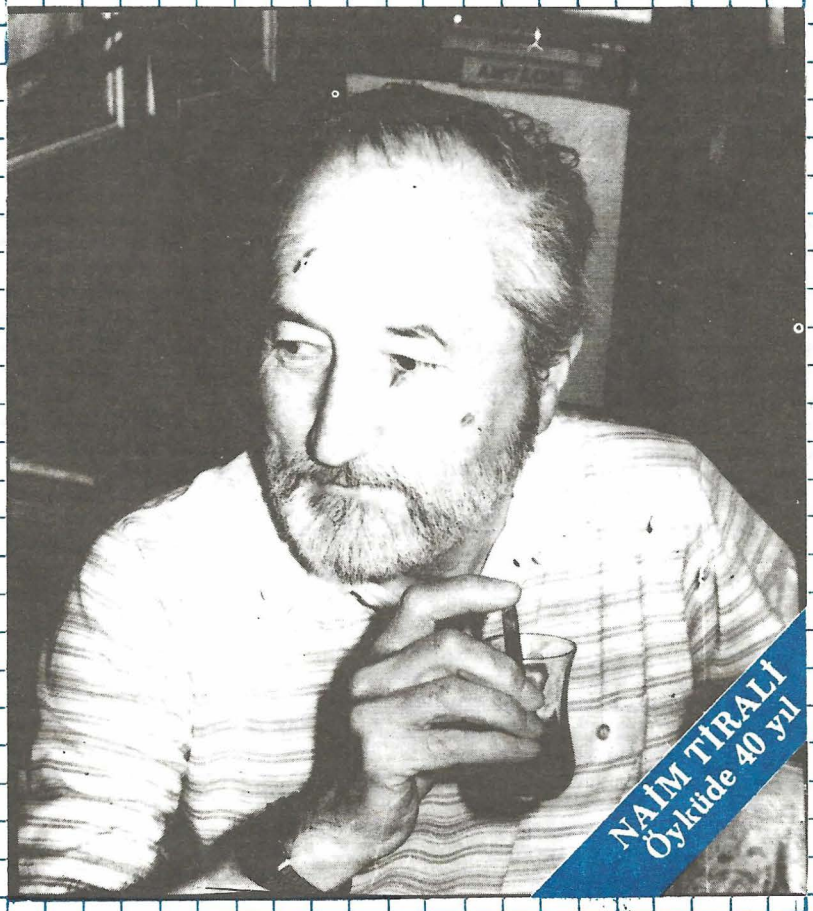

BU SAYIDA: Mustafa Duman • Mehmet Yaşar Bilen • İbrahim Oluklu • Naim Tirali • İbrahim Dizman • Ahmet Özer • Şinasi Özdenoğlu • Ali Mustafa • Döndü Açıkgöz • Gündoğdu Sanımer • Muammer Kotbaş • Şükrü Bilgiç • Güven Tanış • Arslan Pulathaneli • Nuri Aksakal • Haydar Durmuş.

YIL:2 • SAYI:18 • EYLÜL 1987 • 300 TL.

KIYI'dan

● KIYI, bir buçuk yıllık yayım sürecini geride bırakarak yayımyaşamını kararlı adımlarla sürdürüyor. Bu süreç içinde yurdun değişik yörelerinden ve yurtdışından pekçok mektup aldık, alıyoruz da... Bunlardan kimilerinin bir bölümünü önceki sayılarımızdan birinde yayımlamıştık. Bu sayımızda, saygın bir şairimizin, değerli hukukçu Berrin TAŞAN'ın yazdıklarından bir bölümünü yayımlamak istiyoruz. Kendisine dergimiz adına içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

"Kıyı'nın en beğendiğim yanı yöresinde yetişen şairlere, yazarlara sahip çıkması. Bu vefa örneğinden dolayı sizleri kutlarım/.../Ben, 1955-1958 yılları arasında ŞİRAN'da savcı olarak bulunuyordum. O yıllarda Şiran'da yolcu otobüsü yoktu. Bir yük kamyonu iş çıktığında Trabzon'a giderdi. Böyle bir fırsat çıktığında kaçırmazdım. Toruldan geçerken, Nabi Üçüncüoğlu'na uğrar, dertleşirdik. İyi bir şairdi. Bir şiirini hiç unutmam. Bütün şiir antolojilerine girecek güzelliktedir. 1961'de imzalayıp gönderdiği, "MEMLEKET"i, kitaplığımda en sevdiğim kitaplar arasında saklıyorum. "Elma ağacının düşündürdükleri, selam, kelam" Bir elma ağacının bu akşam/ Hanımlara, beylere selamı var/ Gümüşhane'nin Godil deresi'nde dünya/Yumruk kadar.

Trabzon'a gidişimde giyaben tanıştığımız Subutay Karahasanoğlu, Ömer Turan Eyüboğlu ile tanıştırmıştı. 1958 kışında Şiran'dan ayrıldıktan sonra bir daha karşılaşmadık./.../İlhan Demiraslan'la 1960'tan sonra İzmir'e savcı olarak geldiğimde bir olay nedeniyle tanışmıştık. Sanıyorum yedek subaylık döneminde de başından bu tür üzücü olaylar geçmişti! Nabi Üçüncüoğlu ve İlhan Demiraslan'ın sessizce ayrılış haberlerini içim sızlayarak okumuştum. Dergilerde, antolojilerde hak ettikleri yer, kendilerine verilmedi. Şiran'dan ayrıldıktan sonra şair yazar dostlardan Subutay Karahasanoğlu ile yazışmamız devam etti. (Saçak dergisi boyunca) Bir de Attila Aşut Sinop adresime Sanat Eklerini gönderirdi..."

● Dergimizde şiirleri yayımlanan şair dostlarımızdan A.Hicri İzgören'in **"Verilmiş Sözdür"**, Koray Feyiz'in **"Mezarlar Eskimedi"** adlı şiir kitapları "İz Yayınlarında", Özcan İlter'in **"Günlerin Yaprakları"**adlı kitabı da "Sanat-Koop Yayınları"nda yayımlandı. Arkadaşlarımızı, yeni yapıtlarından dolayı kutluyoruz.

● TRT İstanbul Radyosu Program Yapımcısı, sanatçı arkadaşımız **Alâettin Bahçekapılı,** Ağustos ayı içinde, çeşitli konularda incelemeler yapmak amacıyla Trabzon'a gelmişti. Bahçekapılı'nın yakın bir zamanda yazılarıyla KIYI'da yer alacağını duyurmaktan mutluyuz.

● İstanbul'da, yirmi yıldan beri etkinliğini sürdüren, "TRABZONLULAR KÜLTÜR ve YARDIMLAŞMA DERNEĞİ, 1987 yılı programı içinde ilk kez, bir "TRABZON KÜLTÜR SANAT YILLIĞI" hazırlamaya girişmiş ve bu amaçla çalışmalarını, bir yıldan beri sürdürmeye başlamıştır. Yaklaşık olarak 400 sayfaya yakın bir oylumda çıkacak olan yıllık, TRT Program yapımcısı Alâettin BAHÇEKAPILI, Anadolu Sanat Yayınları Sanat Yönetmeni İ.Gündağ KAYAOĞLU ve Dr. Mustafa DUMAN tarafından yayıma hazırlanmaktadır.

Ekim 1987.tarihinde yayımlanacak olan yıllığın, içeriğinde yer alan konuları şöyle özetleyebiliriz:

Trabzon'un mimarisinden folkloruna, tarihsel yapısından ekonomisine, Edebiyattaki yeri ve etkinliğinden, turizm değerlerine, Trabzon konulu şiirlerden hamsi yemeklerine, Trabzon Lisesinin kuruluşunun 100. yılı nedeniyle tarihçesine ve kutlama şenliklerine değin türlü konularda üretilen özgün yazılar ilk kez yayımlanacak bu yıllıkta yer alıyor.

17x24 boyutlarında yayımlanacak olan yıllığın kapak kompozisyonu ressam Mustafa Delioğlu tarafından yapıldı. 5000 tane basılacak olan yıllık, BRT Reklâm ajansı tarafından baskıya hazırlanmaktadır.

Alanında önemli bir boşluğu dolduracağına inandığımız bu yapıtın hazırlanmasında, emeği geçen herkesi kutlar, yıllığın her yıl sürekli olarak çıkarılmasını dileriz.

● Trabzon'un kültür zincirinin birer halkasını oluşturan üç değerli insanımız, Orhan KARAALİ, Derviş DEĞERLİ ve Haluk ONGAN'ı bu ayda yitirmiştik. Anılarına içten saygılarımızı sunarken, 21 eylül 1975'in bizden çekip aldığı Bedri Rahmi Eyuboğlu'na da Kıyı sayfalarından bir selam uçuruyoruz.

● Dergimizin 12. sayısında kendisine özel bölüm ayırdığımız değerli eğitimci Aliye Aşırbay'ın kardeşi Asiye Aşırbaylı 20 Ağustos 1987 günü aramızdan ayrıldı. Aliye Hocahanımı tanıtmada kendisinden büyük yardımlar gördüğümüz Asiye Aşırbaylı'nın anısına dergimiz adına içten saygılarımızı sunuyoruz.

● Naim TİRALİ'yle baş başayız.

● Ekim sayımızda buluşmak dileğiyle, esenlikler...

Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San.A.Ş. Adına
M.Naci ÖZKAN

Yazı İşleri Müdürü :*Osman D.PİYALE*
Sanat Danışmanı :*Gündoğdu SANIMER*
Sayfa Düzeni :*Şennur ÇAVDAR*

Dizgi Baskı: *Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San.A.Ş. Demirkırlar İş Merkezi B-C Blok Tel:19191-61200 Değirmendere/TRABZON*

Abone Koşulları:*1 Yıllık 3000 TL.*
Yurtdışı Abone :*10 Dolar*
Yazışma Adresi :*P.K.183 Trabzon*
Ederi :*300 TL.* *(KDV Dahil) Aylık Dergi*

Banka No:Ziraat Bankası, Trabzon Şubesi
65755 Hesap Numarası

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur.

NASREDDİN HOCA DOĞU KARADENİZDE!

Mustafa DUMAN

Nasreddin Hoca fıkraları Balkanlar' dan Ortaasya'ya kadar geniş bir alanda yüzyıllar boyu anlatılagelmiştir. Bugünkü bilgilerimize göre, 1208 yılında Sivrihisar'ın Horto Köyü'nde doğan, 1284-1285 yılında Akşehir'de ölen Nasreddin Hoca'dan sözeden ilk yazılı kaynak 1480 yılında Cem Sultan'ın emriyle, Ebul Hayr-i Rumi tarafından yazılan Saltukname'dir(1). Güvâhi'nin 1527 yılında yazdığı Pend-name'de ve Lâmif'nin Letâif'inde de rastlıyoruz Nasreddin Hoca fıkralarına.(2)

Nasreddin Hoca fıkraları sözlü gelenektę yayıldıkları geniş alanlarda zaman zaman derlenip yayımlanmıştır. Nasreddin Hoca, yerine göre "Molla Nasreddin", "Nasreddin Efendi" veya daha başka adlarla geçer bu derlemelerde.(3)

Nasreddin Hoca fıkraları Doğu Karadeniz yöresinde de bilinir, anlatılır. Bu fıkraların bir kısmı yazılı ve sözlü gelenekte bilinen Nasreddin Hoca fıkralarının yöre ağzıyla anlatımıdır. Bir kısmı da yöre insanının Nasreddin Hoca'ya yakıştırdığı fıkralardır. Bu fıkralarda Nasreddin Hoca da Doğu Karadeniz yöresinde yaşar, oradakiler gibi duyar, düşünür ve konuşur. Kısaca, Nasreddin Hoca da bir Karadenizli olur.

Nasreddin Hoca Doğu Karadeniz yöresinde yalnızca güldürücü-düşündürücü fıkralarıyla değil, kendisinden sözeden halk masalları, atasözleri ve deyimlerle de yaşatılır.

Örneklerimize fıkralarla başlayalım ve yazılı kaynaklarda da rastlayabileceğimiz bir Nasreddin Hoca fıkrasını verelim:

SESİ SONRA ÇIKACAK

Bir gün Nasrettin Hoca'ya evinin karşısındaki bir dükkânı soymak için kilidini eğeleyerek açmak isteyen hırsızları gösterir ve adamların ne yaptıklarını sorarlar. Hoca:

- Kemençe çalıyorlar, der. Sorarlar:
- Ama Hoca bu nasıl kemençe, sesi çıkmıyor, deyince Hoca:
- Onun sesi sonra çıkacak, der.(4)

Trabzon yöresinde de bilinen bu fıkrada Nasreddin Hoca hiç görmediği kemençe ile aynı ortama ve zamana getiriliyor. Yöre insanı bunu yaparken Nasreddin Hoca'nın yaşamı ile kendi yaşamını iç-içe düşünüyor. Aşağıdaki fıkrada göreceğimiz gibi, bu konuda daha da ileri gidiliyor, Nasreddin Hoca günümüzde, Rize'de yapılan bir düğüne getiriliyor:

VURUN UŞAKLAR VURUN

"Nasreddin Hoca Doğu Karadeniz bölgesine yaptığı hayali gezilerden birinde düğüne gider. Kalabalığı yararak düğün sahiplerini bulur ve "ben hocayım, beni şöyle baş köşelere bağlayın" der. Muziplik olsun diye Hoca'yi tutup mısır saplarını yığın haline getirirken ortaya çakılan uzun kazığa, bölgedeki adıyla "temon ağacına" bağlarlar. Kemençenin burguları burulur, yayına reçine sürülür ve horon başlar. Hoca dayanamaz, bağlı olduğu kazığı söktüğü gibi orta yere fırlar ve türkü atar:

Vurun uşaklar vurun
Bizbizeyik bizbize
Çekilun aralardan
Kazuk almasın size"(5)

Doğu Karadeniz yöresinde "Nasrettin Hoca birgün.." diye başlayan ve kahramanı Nasreddin Hoca olan masallar da anlatılır. Sözlü anlatım geleneğinden derlenmiş bir Nasreddin Hoca masalının özeti şöyle:

MASAL

Nasreddin Hoca birgün çok dertli bir adama rastlar. Adamın yalan söyleyen bir koyunu vardır. Koyunun yalanları yüzünden adam üç oğlunu da öldürdüğünü anlatır Hoca'ya. Nasreddin Hoca da çok üzülür bu duruma. Adamla ahbap olur, onu evine çağırır, misafir eder. Bu arada adam Nasreddin Hoca'nın kızını beğenir. Hoca'dan ister. Hoca da verir kızını Düğün yapılır. Düğünde horonlar oynanır.

Meğer adamın anlattıklarının hepsi uydurmadır. Adam Nasreddin Hoca ile ahbaplık kurup kızını almak için böyle bir acıklı hikâye düzmüştür.(6)

Rize'den derlenen bu masalda Doğu Karadenizli, Nasreddin Hoca'ya dahi külâhını ters giydiren bir tip olarak yer alıyor. Günümüzde, Doğu Karadeniz yöresi insanının pratik zekâsını gösteren yüzlerce fıkrayı okuyup dinledikten sonra buna pek şaşmıyoruz.

Trabzon-Maçka'dan derlediğim bir Nasreddin Hoca Masalı'nın özeti de şöyle:

NASREDDİN HOCA MASALI

Birgün Nasreddin Hoca, eşeğinin dışkısında altın bulduğunu söyler. Açıkgözlerden biri de çok yüksek bir tutar ödeyerek eşeği satın alır. Ahıra kapatır ve çok fazla besler. Hayvan ölür. Nasreddin Hoca, eğer aradan çok zaman geçmeseydi eşeği sihirli kavalı ile diriltebileceğini söyler, kavalın bu özelliğini göstermek için de önceden ayarladığı şekilde güya karısını keser. Kavalı çalınca da karısı dirilir. Açıkgözler bu kez de bu çok marifetli kavalı almak için yüklü bir para öderler. Fakat eve gidip karısını öldüren açıkgöz kavalla karısının dirilemeyeceğini çok geçmeden anlar.

Nasreddin Hoca böyle birkaç olay daha yaratır ve köylüleri bıktırır. Köylüler ondan kurtulmanın yollarını ararlar. Sonunda bir sandığa kilitleyerek denizin kenarına bırakırlar Nasreddin Hoca'yı. O da:

- Ben padişahın kızını almam, diye bağırır durmadan.

Oradan geçmekte olan bir çoban bunu duyar ve Hoca'yı çıkarır sandıktan. Padişahın kızını almak için kendisi girer sandığa. Nasreddin Hoca da sandığı denize atar, çobanın koyunlarını önüne katar ve köyüne döner. Köylüler bu duruma bir daha şaşarlar. Hoca onlara:

-Bu koyunları denizden çıkardım, der. Köylüler koyun çıkarmak için birer ikişer atarlar kendilerini denize. Boğulurken acaip sesler çıkaranların ne dediklerini soranlara da:

-Öteki arkadaşları daha derine atın da ulus (iri koyun) çıkarsınlar diyorlar, der Hoca.(7)

Değişik masallardaki değişik motif yapılarının bir arada görüldüğü bu masalda da Nasreddin Hoca alışılmışın dışında bir kişilik olarak çıkar karşımıza. Kurnazlık ve hile ile çok şeyler elde etmek isteyenlere hayli dersler verir.

Doğu Karadeniz yöresinde Nasreddin Hoca türkülere de girmiştir. Şalpazarlı kemençeci ve türkücü Ali Çinkaya' dan derlenen bir türküde Nasreddin Hoca'nın bir fıkrasının başlığı olan ve artık dilimizde bir deyim olarak kullanılan "Ölme eşeğim ölme yonca biter de yersin" sözlerine anlamlı bir şekilde yer verildiğini görmekteyiz:

"Elme eşeğim elme
Yonca biter de yersin
Uzak yerin sevdası
Yerin dibine girsin".(8)

---

1) Abdülbaki Gölpınarlı, Nasreddin Hoca, Akşehir,1963,s.6-7

2) Güvahi'nin Pendname'sindeki üç Nasreddin Hoca fıkrasına ilk kez tarafımızdan değinilmiştir.

3) Şükrü Kurgan, Nasreddin Hoca, Ankara, 1966,s 19

4) Bu fıkranın varyantı için bkz: Erdoğan Tokmakçoğlu, Bütün Yönleri ile Nasrettin Hoca, Ankara, 1981, s.180

5) Dr.Turgut Günay, Doğu Karadeniz Bölgesinde Atma Türkü Geleneği, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri II. cild, Ankara, 1976, s.73

6) Masalın tam metni için bkz: Dr.Turgut Günay, Rize İli Ağızları, Ankara, 1978, s.227-230

7) Masalın tam metni yayma hazırlanan "Maçka Folkloru" kitabımızdadır.

8) Fıkra için bkz: Erdoğan Tokmakçoğlu, a.g.e. s.226 Türkü için bkz:Mustafa Duman, Trabzon Yöresi Türkülerinde Beddua, Türk Folklora Belletem 1986/1, İstanbul, 1986, s.75

Mehmet Yaşar BİLEN

"Küllük Anıları"

Yaşanılan kimi dönemler, özellikle siyasal açıdan gazetecilere bol malzeme sağladığı için adeta bir anı furyasına dönüşür. Toplumsal ve siyasal alanlardaki kısıtlamaların yoğunluğu, kamuoyunun 'kapalı kapılar' ardındaki olaylara karşı merak dozunu öylesine arttırır ki; okuma gereksinimini hiç duymayan kişilerde (hatta kahve köşelerinde) bile gazetecilerin bu tür kitaplarına rastlarsınız. Bilinen gerçektir: İnsanoğlu, çağlar boyu gizliliğe ve yasaklara karşı her zaman bir öğrenme merakı duyagelmiştir. Tarihin derinliklerine dalmaya gerek yok; 27 Mayıs 1960'la, 12 Mart 1971 dönemleri bu alanda tipik örnekler sunmuştur bize. Ama sormak gerek; ilgili dönemlere ait bu kitaplardan kaçını hatırlıyorsunuz? Belki bir, iki.. veya hiç birini... Çünkü gazeteci sanatçı değildir, dolayısıyla anılarının yazınsal açıdan bir değeri yoktur. Belli döneme ait merak konusu taşıyan güncelliği, nesnelliği tartışılabilecek bir tavır ve üslûpla belge sunmaktan başka bir amaç taşımaz. Bir döneme ışık tutacak böylesi yapıtların tarihin arşivinde bile gelecek adına ne derecede bilimsel-nesnel bir nitelik taşıyacağı da kuşkuludur.

12 Eylül 1980 sonrasının Türkiye'si belki de hiç bir dönemde böylesine bir anı furyasına sahne olmamıştır. Türkiye'de kaç gazete yayınlanıyorsa, her gazetenin yazarı (neredeyse gazetelerin tüm yazarları), bu döneme ait anılarını (bir değil), birkaç kitapla kamuoyuna sunmuş, gazetelerin ve TV'nin reklâmlarıyla da rekor sayıda peş peşe baskılar yapmıştır. Böylece kendi deyimleriyle "köşe-viraj dönme" olgusunda sadece holding patronları değil, gazetecilerimiz de payına düşeni almıştır. Doğal ki, bazı gazeteci-yazarlarımızın araştırıcı, aydınlatıcı, ciddi çalışmalarına sözümüz yok. Kuşkusuz bu dönemin yazınsal açıdan kalıcı, değer taşıyan; romanı, öyküsü, şiiri ve gerçek anlamda anısı da yazılacaktır.

Ne var ki, yaşadığımız böylesi bir ortamda şu gerçeği gözardı edemeyiz; kamuoyunun okumaya karşı merakı ve ilgi alanı, bilinçli olarak bu tür kitaplara yönlendirilirken sanat ve yazın yapıtları unutulmuş (daha doğrusu unutturulmuş), yaratılan sansasyonelliğin gölgesinde kalmıştır. Her gazetenin, her köşe yazarı, arkadaşlarının bu tür kitaplarına sütunlarında aylarca övgüler düzmüş, kamuoyunu adeta okumaya zorlamış ve gazetelerinde her gün bedavadan çarşaf ilânlar sunmuştur. Ne acı ki, sanata, yazına ve bu alandaki yapıtlara karşı gazeteler (gazeteci yazarlar aracılığıyla) kamuoyunda bilinçli bir ilgisizlik yaratılmıştır. Arada sırada Oktay Akbal'ın değer bilir ilgisi de olmazsa; gazetelerdeki köşe yazarlarımızın sanat, edebiyat yapıtlarına karşı, hiç mi hiç ilgi duymadığını söyleyebiliriz.

Anı deyince Nevzad Sudi'nin 'Küllük Anıları' adlı kitabını tanıtmaktı amacım. Ne ki, son zamanlarda istismar kertesine varıp açıkça tecimsel bir amaca dönüşen (ayrıca incelenmesi gereken) bu konuya değinmekten kendimi alamadım.

KÜLLÜK ANILARI

Sanat ve edebiyat bağlamında kaleme alınmış anıların yazınsal (edebî) açıdan apayrı bir özgünlüğü ve değeri vardır. Yazar, bu tür anılarında yaşadığı dönemin tarihine, sanat ortamına, anılarını oluşturan mekâna ve kişilerin özelliklerine ışık düşürürken; üslûbunun yazınsal değeri kadar, içtenlikli tavrı da, kalıcılık, giderek belgesellik adına önemli ölçütleri oluşturur.

Küllük Anıları(1) kitabında, Nevzad Sudi'nin bu ölçütlere uyduğunu, gözlemlerinde, ileri sürdüğü yorum ve yargılarında yazınsal bağlamda çok içtenli bir üslûbunun varlığına tanık olmaktayız.

Önce kendi yaşantısına değgin anılardan söz ediyor yazar. Ama yine sanatla, edebiyatla iç-içe. Doğal ki, her anı kişinin öznelliğiyle özdeşleştiği gibi, onun yaşamıyla ilgili nesnel gerçekliğin tarihsel bir kesitini de oluşturacaktır. Çünkü olaylar içinde yaşanılan gerçekliğin ve tarihin gerçek öznesi olan yazardır. Geneldeki bu nesnellik içinde, olaylara, kişilere bakış açısı, yazarın öznelliğini oluşturacak ama, içtenliğiyle bütünleşerek anılarının yazınsal özgünlüğünü ve belgesel değerini arttıracaktır.

Küllük Anıları vurguladığım bu özellikleri içeren bir yapıt.

Yazar, 1938 yılında **Modern Türkiye** adlı dergideki yayınlanan bir şiirinin coşkulu, sevinçli ve övünçlü duygularını yansıtan girişle başlıyor anılarına. Sonra şiirler, dönemin ünlü dergileri, yazın dostlukları ve 1940'larda nice ünlü yazara, ozana, sanatçıya mekân olmuş **Küllük Kahvesi...** Kuşkusuz salt 'Küllük Kahvesi' değil: Nisuaza, Çiçek Pasajı, Cennet Bahçesi, Meserrete, Adliye Kıraathanesi, Tokatlıyana, Baylana v.b. yerlerde anıların ilginç mekânları... Ne ki, kitaptaki anıların esas mekânı, 1939-1945 yıllarının Küllük Kahvesi'dir. Çoğu kez duyduğumuz (bizim kuşağın görüp, yaşayamadığı), edebiyat tarihine mal olan Küllük... Hem de bir dergi adı olan **Küllük...**

Nevzad Sudi, güçlü gözlemi ve keskin belleğiyle Küllük kahvesini tüm ayrıntılarıyla gözler önüne serer, adeta resmeder. Görüntüler, olaylar yanı sıra, Küllük kahvesinin sahibinden, garsonuna, hatta boyacısına dek herkesi bir bir anlatır. Bu mekâna gelip kitabın ilginç anılarını oluşturan dönemin ünlü sanatçılarını, yazar ve ozan dostlarını daha çok kişisel özellikleriyle tanıtmayı yeğler. Onların düşünsel ve yazınsal yönlerini yargılamaya, eleştiriye girmez. Alçakgönüllü bir tavırla **"bu konuda kendini yetkili görmediğini"** içtenlikle vurgular ki; nesnel görüş adına doğru ve olumlu bir yöntem izler anılarında. Duygusallıktan uzaktır. Kırgın ilişkilerinde bile saygılı, sevecen bir tutumu vardır. Kişileri, olayları, o mekândaki geçen ilişkileri anlatırken; yaşanan acılara, olumsuzluklara karşı sıcak yaklaşımıyla nice güzelliklerle, iyimser izlenimler yaratır, anılarında.

Acı, tatlı yılların süzgecinde ne ilginç, ne güzel anılar sunar bize, Nevzad Sudi. Gerçekten sanatımızın, edebiyatımızın güzel insanlarımızın anılarıdır Küllük mekânından bize yansıyan. Bilinmeyen ilginç kişisel özellikleriyle... Kimler yok ki, **Küllük Anıları**'nda.. Dönemin en ünlü sanatçısından, en gencine kadar hepsini bir bir anlatıyor, Nevzad Sudi. Sayısız güzel insan adları, kişilikleri, yaşamları, ilginç özellikleri tüm ayrıntılarıyla veriliyor. Kitapta yer alan adlardan ancak bazılarını sunabileceğim burada. Kahvenin ön bölümünde oturanlardan: Ahmet Hamdi Tanpınar, Enver Ziya Karal, Nurullah Ataç, Ali Nihat Tarlan, Mehmet Kaplan, Sadri Ertem, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Sabri Esat Siyavuşgil, Naci Sadullah...

Kahvenin arka bölümünde oturanlar ise: Arif Dino, A.Halet Çelebi, Cavit Yamaç, A.Gölpınarlı, C.Saffet Irgat, Abidin Dino, Rıfat Ilgaz, S.Kudret Aksal, M.Niyazi Akıncıoğlu, Hüsamettin Bozok, Samim Kocagöz, Ömer Faruk Toprak; Neriman Hikmet, H.İzzettin Dinamo, Sait Faik, Orhan M.Arıburnu, Celâl Sılay, Salâh Birsel, Özdemir Asaf, Neyzen Tevfik, Oktay Akbal, Burhan Arpat, Abidin Nesimi, Suat Derviş, Cahit Tanyol, Sabri Soran, Orhan Veli, Cahit Sıtkı Tarancı, Mehmet Kemal... ve daha nice sanatçılar, yazarlar, ozanlar...

Her biri sanat ve edebiyat tarihimizde birer değer olan bu sanatçılarımızın, yazarlarımızın, ozanlarımızın özel yaşamlarını ve kişiliklerine değgin bilinmeyen yönlerini tanıtıp, bize ilginç bilgiler sunan; ayrıca o dönemdeki İstanbul'un çarpıcı ve özgün yaşamını 'Küllük Anıları'yla yaşatan, Nevzad Sudi'ye teşekkür ediyoruz. Dileğim, yaşadığımız dönemin anılar furyası içinde, yazın tarihimize belge niteliğinde önemli bir katkı sağlayan böylesi özgün bir yapıtın (yapıtların) gözardı edilmemesidir. ●

(1) Nevzad Sudi, Küllük Anıları. Kerem Yayınları. Şubat 1987, ederi:1000 TL.

ŞİİRE BORÇLU BİR OZAN: METİN ALTIOK

İnceleme/İbrahim OLUKLU

Bir dize yapısı çıkıyor önümüze: İlk bakışta uzunca olduğunu, belirli yerlerinden bölünerek şiirsel disipline alındığını görüyoruz. Bölünen yerlerinden, sözcüklerin fonetik yapıları gözetilerek şiirin bütünlüğü içinde ustalıkla örülüyor. İlmikler bölünen yerlerde ve seslerle atılmış. Savrulup gitmemiş sesler.

Şu açık bu şiirlerde: Belirlenen ses öğesi ve şiirsel yapı, anlamı sürekli kendisiyle taşıyor. Ses öğesinin böylesine ağırlıklı bir durumda bulunması, giderek okumayı da biçimlendiriyor. Duraklama ve ses vurgulamalarıyla okunan bu şiirler, sözü edilen yapılanışlarıyla anlamı yakalamamıza da olanak veriyorlar. Giderek poetik bir özellik olarak belirginleşiyor bu yapılanış.

Öyleyse olayın o yönüne de bakmak gerekiyor: Yapıtta yer alan şiirlere girmeden, şu sözlerle karşılaşıyoruz: "Ben dünyada bir pıtrağım..."

İki açıdan girilebilir bu sözlere:

a. Bireysel açıdan: Konuşan birey, buradaki konumuyla kendini seçikleştirmektedir. Bir yer ve durum belirlemesidir "bir pıtrağım" sözü. Şiirler okunduğunda bu durum açıkça görülmektedir.

b. Düşünsel açıdan: "Bu dünyada" deyişiyle, ozanın felsefi bakışı da gelmektedir önümüze. Seçilen yer bellidir. "Bu" gösterme sıfatı, özellikle yerleştirilmiştir buraya. Ses uyumunu bir anlamda bozuyor olsa da, "bu" gösterme sıfatı, ozanı bir felsefi bakışın dışına taşımakta ve bir başka alana yerleştirmektedir.

Altı şiirlik bir toplam olarak sunulan yapıt, (1) belirlenen özelliklerin dışında, bir birey kimliğini öne çıkarması açısından da dikkat çekmektedir. Şiirlerin başlıklarına bile baktığımızda, konu etmeye çalıştığımız birey hakkında bazı şeyleri düşünebiliyoruz: "Sürgün, Tezgâhında Acının, Acılarla Sorularla, Kanadı Kırık Bir Akşam"vd.

'Kendine sürgün bir garip kişi'dir bu birey, 'Hüznü' duyuşudur onun bir başka belirleyici yönü. Bu hüzün, içe kıvrılıp kendini sokmaya zorlamaz bireyi. Gerçekliği doğru kavramıştır. Yaşadıklarına denktir kavradıkları. 'Ufku puslu ve karanlık'tır. 'Başı dimdik değil'dir. Buradaki durumuyla bile ödünsüz bir yaşamdır onunki. Hele hele, 'kendini bir çorap gibi tersine çevirenlerin derin iç çekişlerinin' duyulduğu bir zaman diliminde, bu bireyin şimdilik 'başının dik olmaması' bile onurlu bir seçimdir. En azından dün'ü yoksayma

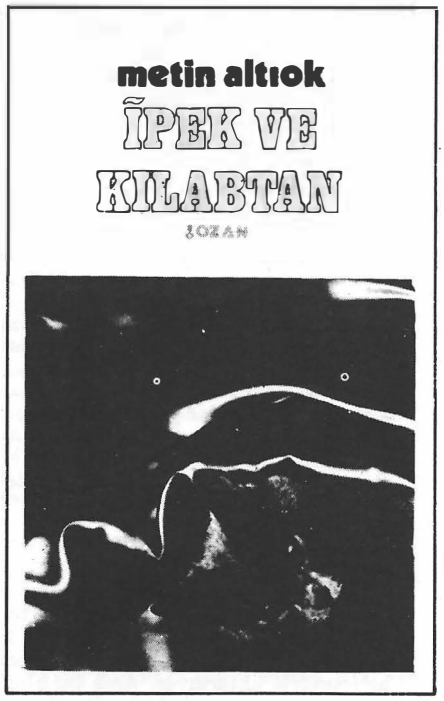

çabasında değildir. Kimseye 'kurgusal olarak' bile kötülüğü dokunmamıştır. Dokunanların çok çok arttığı bir dönemde, onları da eleştirir. Eski'nin, egemen tarih anlayışınca dayatılış biçimini kırma çabasındadır. Bu bir yanıyla kaçıştır onun için. O nedenle 'düşü gerçeğe, gerçeği düşe katarak' yazar.

Belirlemeye çalıştığımız bu özelliklerin ayrıntıları arasında, sözünü ettiğimiz bu birey kimliğinin dışında nelerin olduğuna da bakmamız gerekiyor:

Şiirlerin hemen hepsinde beliren bazı izlekler var. Sözgelimi hüzün, acı, sürgünlük, aykırı yaşamak, özellikle de umut bu izleklerden bazılarıdır.

"Peki ya tesbih böceği,
Sürüngen yılan,
Korkunç yalnızlığı
Ağzında örümceğin,
Uzun dehlizi kör köstebeğin...
Onlar tam ortasında
Kaçınılmaz gerçeğin.
Bense çekiyorum çilesini
İğneye geçmiş bir ipliğin." (s.34))

Şiir, etik ve estetik bir tavır alışsa - ki öyledir- bazı şeyleri de vurması gerekir. Ülkemiz özelinde olgusal bir tavır var ki, yakın geçmişi tümüyle yadsımaya yöneldi ve kendini geçmişsiz bir geleceğe taşıyabileceğini sandı (sanıyor). Sanatın hemen bütün alanlarına yansıyan bu tavır, **kurgusal** bir saldırı yolunu seçti ve onay da gördü. Özellikle de roman türünde ortaya vurdu kendini. Deniz Feneri adlı şiir, bu tavrı benimseyenleri de vurmaktadır:

"Rüzgârlarla aşındı
Yıllar yılı bedenim.
Çağdaş şimdi kurgusal
Bütün kötülüklerin." (s.46)

Bu yapıtta ozanın, halkının kültürel değerler toplamının içinde çalıştığını görüyoruz. O değerlerden biri ya da birkaçı değil ozanın konak yeri. Türkülerinden boşinanlarma, eşkiyasından intihar edenine dek insanıyla, kültürüyle bütünleşiyor şiir:

"Dağlar sizi
Pekmez ile kararım." (s.10)
"Sütun içine birkaç tane
Çörekotu atarlar;
Nazar deymesin diye." (s.35)
"Eşkiyalar dağları
Anlayamazlar.
Çünkü suçtur onları
Dağlara çıkartan." (s.10)
"Bunun için intihar
Parçasıdır hayatın." (s.36)

Ozanın çağma tanıklığı ve bu tanıklığın olgusal olanı kavramakla güçlendirilmesi, bir başka önemli yanı bu şiirlerin:

"Oysa ben kaç yıldır
Kaç acı eskittim.
Unuttum
Kaç ölüm gördüğümü.
Bir omuzumun
Alçaklığı ondandır;
Taşıdım kaç kişinin
Kanayan tabutunu." (s.54)

Metin Altıok'un bu yapıtmda, şiirsel hazzı en yalın ve derin biçimiyle Kanadı Kırık Bir Akşam adlı şiirde duymaktayız. Geleceğin umutla bağlanılabilecek yönleri, yine bu şiirden yansımaktadır:

"Yarın farklıdır bugünden,
Adı değişir hiç olmazsa.
Kara bir suyu
Geçiyoruz şimdilerde
Basarak yosunlu taşlara.
Sen bugünden yarına
Birazcık umut sakla." (s.60)

Yazdığı şiirlerin değerlerine karşın, şiire olan borcunu ödememiş bir ozan Metin Altıok. ●

1. İpek ve Klabtan Metin Altıok, Kerem Yayınları, Mart 1987

ÖYKÜCÜLÜĞÜMÜZDE KIRK YIL

NAİM TİRALİ

İbrahim DİZMAN

NAİM TİRALİ'NİN YAŞAM ÖYKÜSÜ

NAİM TİRALİ 1925'te Giresun'da doğdu. İlkokulu Piraziz ve Giresun'da okudu. Galatasaray Lisesini ve İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdi. İlk öyküsünü 1943 yılında Yeşilgiresun Gazetesinde yayınladı. 1946'da Üniversite öğrencisiyken, Tasvir Gazetesinde muhabir olarak gazeteciliğe başladı. 1947'de Giresun'da Karadeniz Postası Gazetesini çıkardı. Hukuk doktorası için gittiği Paris'te bir yıl kaldı. Babasının ölümü üzerine 1951 sonunda yurda döndü. Yenilik Basımevi ve Yayınevi'ni kurdu. Beş yıl süreyle Yenilik Dergisi'ni yayınladı. 1956 yılında Vatan Gazetesi'ne girdi.

1959'da yazı işleri müdürüyken, Pulliam adlı bir Amerikalı gazetecinin Menderes'i eleştiren yazısının hafifletilmiş çevirisini basmaktan, onaltı ay hapse mahkûm oldu. Bulancak cezaevinden, yüz küsur gün yattıktan sonra, 27 Mayıs Hareketinde çıktı. İstanbul'da yayımlanan, haftalık kader dergisi Sözcü'yü yönetti. 1961'de Giresun Milletvekili seçildi. 1962'de Vatan Gazetesini devralarak, 1975 yılına kadar, Ankara ve İstanbul'da yayınını sürdürdü. 1977 ile 1982 arası, Ankara'da günlük bir ticaret gazetesi çıkararak, otuzbeş yıllık gazetecilik yaşamını noktalamış oldu. 1972 yılından beri basın şeref kartı hamilidir. Altmışlı yıllarda Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu Üyeliği, Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası İkinci Başkanlığı, yetmişli yıllarda da Ankara Gazete Sahipleri Sendikası Başkanlığı yapmıştır. Milletvekilliği sırasında da, Dünya Parlamentolar Birliği Türkiye Grubu Başkanlığı ve CHP Grup Haysiyet Divanı üyeliği görevlerinde bulundu.

Öykülerini, lise öğrencisiyken yazmaya başlayan Naim Tirali, 1947'de "Park" 1949'da "Yirmibeş Kuruşa Amerika", 1953'te "Aşka Kitakse" adlarını taşıyan üç hikâye kitabı yayınlamış, bazı öyküleri yabancı dillere çevrilmiştir. Gazete yazılarından kimilerini de 1965 yılında "Devrimden Önce Devrimden Sonra", "Avrupadaki Amerika" ve "Bir Adayın Notları" adları altında derlemiştir. Otuz yıllık bir aradan sonra yeniden öykü yazmaya başlayan Naim Tirali, son öykülerini 1985'te "Piraziz Nere Berlin Nere" adlı kitabında toplamıştır. Gezi, köşe yazısı, röportaj ve sanat yazılarını bir araya getiren kitaplarını da yayına hazırlamaktadır. Üst üste iki kalp ameliyatı geçirmiştir. Evlidir. Üç çocuğu vardır. İstanbul'da oturan Tirali, yazlarını Piraziz'de geçirmektedir. ●

TÜRK ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE ÖZGÜN BİR SES: NAİM TİRALİ

İlk öykü kitabı Park'la 1947'de adını duyuran Naim Tirali, iki yıl sonra Yirmibeş Kuruşa Amerika'yı, 1953'te Aşka Kitakse'yi ve uzun yıllar sonra 1984'te de Piraziz Nere Berlin Nere'yi yayımladı. Aşka Kitakse'den son öykü kitabına kadarki 31 yıl, Tirali'yi yakından tanımayanlar için kuşkusuz kocaman bir soru. Oysa bu sorunun karşısına sanatçının diğer uğraşları, mücadeleleri konduğunda durum aydınlanıyor. Bugün orta yaşı süren kuşaktan insanlar, Naim Tirali adını öykücülüğünün yanısıra, belki ondan daha çok, gazeteciliğiyle, gazete yazılarıyla, politik kişiliğiyle anımsarlar ve gazete yazılarını, röportajlarını, gezi izlenimlerini topladığı üç kitabıyla.

Naim Tirali'nin tüm kitapları bir anlamda onun yaşamını, uğraş verdiği alanları da somutluyor. Ancak denebilir ki uğraşlarını yaşamın çeşitli alanlarına yayan sanatçı, yine de öykü yazarlığını önde tutuyor; öykücü kimliğinden hiçbir dönemde uzak düşmüyor. Edebiyat okuru da onu daha çok öykücü olarak görmesinden olsa gerek, ilk kitabı bu yıl yeniden yayımlanarak üçüncü baskıya ulaşıyor.

Sanatçının geniş bir zaman dilimine yayılan öykü kitapları birarada, toplu olarak okunduğunda hemen göze çarpan özellik, bütün öykülerinde değişmeyen bir özün, insanın olduğudur. İnsanın yaşamında pek de şaşırtıcı olmayan, her zaman rastlayageldiğimiz ama gündelik yaşamın duyarsızlığında görmeden geçtiğimiz kimi olayları karşımıza çıkarıveriyor; süssüz, yalın fakat anlamlı, derin bir duyarlıkla işliyor, şaşırtıyor okuyanı. İnandırıyor da. Okuyunca ayırdına varıyoruz ki sanatçının anlattığı olaylar gerçekten yaşanıyor çevremizde, ama biz ya görmüyor ya da önemsemiyoruz. Tirali'nin hemen hemen tüm öyküleri bu çerçevede gelişiyor.

Salah Birsel, sanatçının ilk öykü kitabı "Park" için **"Naim Tirali hadiseler üzerine çevrilmiş alaycı ve tetkikçi görüşü ile dikkatimi çekti"** diyor. Sabih Şendil de **"Naim'de okuyucuyu sıkmayan ve insanı büyüleyen bir samimiyet var"** diyor, aynı kitap için.

Birsel'in de işaret ettiği gibi Tirali, küçük fakat anlamlı olayları kaçırmıyor, saptıyor ve vurguluyor öykülerinde. Kitaba adını veren öyküde küçük kent insanlarının bir çay bahçesindeki davranışları, toplumsal yapılarından kaynaklanan ve orada netleşen yaşam biçimleri ince bir gözlem ürünü olarak yansıyor öyküye. Yine aynı kitaptaki **"Köprü"** adlı öyküde, herkesin **"deli"** diye tanımladığı adamın duyguları, düşünceleri, İstanbul'a, bu koca kentin değişimine bakışı oldukça ironik bir saptamayla aktarılıyor. Ama bu ironi **"deli"**nin söylediklerinde değil, ona **"deli"** diyenlerin kendisinde belki. Bu tür şaşırtıcı ve düşündürücü yanlar çok Tirali'nin öykülerinde.

Naim Tirali, kendi kuşağına uygun düşecek biçimde genellikle konulu öyküleri yeğliyor. Ancak zaman zaman konuyu ikinci plana iterek, kısa betimlemelerle durum saptamalarında da bulunabiliyor. Bu yönelişi günümüz öykücülüğüne bir damar oluşturma çabası olarak değerlendirmek hiç de yanlış olmaz. Ya da en azından klâsik öykü anlayışının ötesinde arayışlar, yeni öykü yatakları bulma çabaları diye değerlendirilebilir. Bunu başarıyor da. **"Aşka Kitakse"** adını taşıyan öyküde konu aslında ikinci plandadır. Öykünün okunduktan sonra bellekte bıraktığı renk, bir aşk yorumudur; bu da bir tema olmanın çok ötesindedir. Yine **"Vapur"** adlı öyküde, **"Cikli-Cikli Hikaye"** başlıklı öyküde konudan çok kısa betimlemeler ön plana çıkıyor. Bu tür konu ve biçim denemeleri Naim Tirali'yi toplumcu sanat anlayışından uzaklaştırmıyor. Tersine, toplumcu bakışını derinleştirmeye çalışıyor bu denemeleriyle. 'Yaşayan insan' olgusunu daha bir başarılı irdeleyebiliyor.

Sanatçının son öykü kitabı olan **"Piraziz Nere Berlin Nere"**, öykücülüğünün vardığı noktayı göstermesi kadar, sanat anlayışını vurgulaması açısından da en önemli kitabı, denebilir.

Almanya ve oradaki Türkler, edebiyatımızda son yıllarda sıkça işlenen bir konu. Tirali de son kitabında iki öyküyle eğiliyor bu konuya. Kitaba da adını veren öyküde Pirazizli yaşlı bir kadının Almanya izlenimleri kendi dilinden, bakış açısından veriliyor. İlginç ve özgün bir öykü bu. Almanya'daki Türkleri işleyen yapıtların giderek aynı çizgiye düştüğü günümüzde Tirali, bu öyküsüyle yeni bir denemeye girişiyor. Yeni bir çizgi ekleme çabasına girişiyor, Almanya edebiyatına.

Sanatçı, son kitabında kendini de bir sanatçı gözüyle ele alıyor. Geçirdiği ağır hastalığı, ameliyatları öyküleştiriyor. Yaşayan kendi olduğu halde, olayın dışına çıkıp uzaktan bakabiliyor. Bir hastayı, diğer hastalarla ilişkisini yaşam-ölüm çizgisinde abartmadan, öznelliğe düşmeden başarıyla işliyor.

Piraziz'den İstanbul'a, oradan Avrupa'ya uzanan yaşam çizgisinde gördüklerini, yaşadıklarını öykü süzgecinden geçirerek dört kitapta kalıcılaştırmış, Naim Tirali. Üç ayrı dünya denebilir yaşadığı yerlere. Karadeniz'in bir küçük kasabası ne kadar benzer İstanbul'a? Ya da İstanbul ne kadar benzer Paris'e, Münih'e? işte Tirali'nin başarısı bu benzerlikleri ve ayrılıkları bulmada, o noktaya da her yerde özünde aynı olan insanı yerleştirmede beliriyor. Piraziz'in kendi halinde, ekmek kavgasında olan insanları; İstanbul insanı, öğrenci gençliğin yaşamı; Avrupa'nın, Amerika'nın bize çok yabancı gelen insanı, insanlar arası ilişkileri... birbiriyle kaynaşıyor; kimileyin çakışıyor, kimileyin ayrılıyor. Bütün dünyayı kapsayan bir insanlık portresi gibi. Naim Tirali özgün öykücülüğüyle, basın tarihimizin yanısıra, edebiyat tarihimizde de yerini alıyor. ●

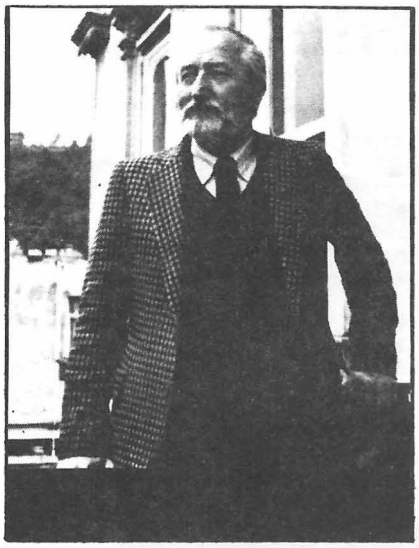

NAİM TİRALİ'NİN YAPITLARI

I- Yayımlanmış Kitapları
Park (1947)
Yirmibeş Kuruşa Amerika (1949)
Aşka Kitakse (1954)
Devrimden Önce Devrimden Sonra (1965)
Avrupadaki Amerika (1965)
Bir Adayın Notları (1965)
Piraziz Nere Berlin Nere (1985)

II. Yayımlanacak Kitapları:
Aşk Dediğin (Aşka Kitakse- Bir Adayın Notları-Bir Mektubu Okurken)
Altmış Yaş Kitabı (Günlük)
Geçmiş Zaman İçinden (Anı, Deneme)
İki Şalom Arasında (Gezi)
Yarım Yüzyıl (özyaşam öyküsü)
Demokrasi Diye Diye (Deneme)
Toplum Diye Diye (Deneme)
Sanat Diye Diye (Deneme)
Sakıncalı yazarlardan Sanıkcasız Öyküler (Seçki)

III. Yazı Yazdığı Gazete ve Dergiler

A) Dergiler:
Yenilikler, Yenilik, Büyük Doğu, Kovan, Yirminci Asır, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, Varlık, Çınaraltı, Aksu, Yeni Adam, Fikirler, Edebiyat Dünyası, Yeditepe, Nokta, Türk Dili, Akis, Sözcü, Düşün, Gösteri, Sanat Olayı, Milliyet Sanat, Erkekçe, Kadınca, Elele, Yazko Edebiyat, Somut, Bravo, Playboy, Broy, Kıyı, Milliyet Çocuk, Başak Çocuk, Pamuk Çocuk...

B) Gazeteler:
Yeşil Giresun, Tasviriefkâr, Tasvir, Gürses, Son Saat, Vatan, Milliyet, Cumhuriyet, Hürriyet, İstanbul Bayram... ●

BASINDA ÇIKANLAR...

Naim Tirali, yeni hikâye sanatının ön plânda görünen bir siması olmuşsa, bu muhakkak "Yirmibeş Kuruşa Amerika" daki güzel hikâyeleri yüzünden olmuştur.

Oktay AKBAL "Varlık Dergisi"

İlk defa Yeni Adam'da okuduğum "Kütüphane" isimli hikâyesiyle Naim Tirali'yi takibe başladım. Dergi sayfalarındaki bu takip, onun hikâyelerindeki özentisiz nesre, sade fakat tesirli psikolojiye ve yaşanmışm samimi verilişine duyduğum sevgiden ileri geliyordu.

Behçet NECATİGİL

Naim Tirali, hâdiseler üzerine çevrilmiş alaycı ve tetkikçi görüşü ile dikkatimi çekti.

Salâh BİRSEL

Naim Tirali, günlük hâdiseleri, her yerde rastlanan dekorları ve her gün gördüğümüz tipleri temiz bir dil, yormıyan ve sürükliyen bir üslûp içinde maharetle anlatmasını biliyor.

Sami N.ÖZERDİM "Ülkü"

Naim, zekâsının ışığını ruhumuzun derinliklerinde gezdirmesini biliyor. Gizli taraflarımızı aydınlatıyor.

Nahit Ulvi AKGÜN "Anadolu"

"Aşka Kitakse" isimli hikâye, aşkı enine boyuna işleyen, aşkın bir insanda yarattığı psikolojiyi kuvvetle veren bir hikâye.

Suat UZER "Türk Sanatı"

Tirali, olayları süse kaçmadan, olduğu gibi anlatıyor. Kitaba adını veren "Aşka Kitakse" tatlı realizmi içinde, ruh tahlilinin başarılı örneklerindendir. Naim Tirali "Aşka Kitakse" ile, edebiyatımızda mühim bir yeri dolduracak.

Halim YAĞCIOĞLU "Kaynak"

Tirali, mizah yanı güçlü, zeki bir yazar. "Aşka Kitakse"deki hikâyelerinde, mizah yanma, ruhsal hallerin gözlemi katılıyor. Tipler ustalıkla belirtiliyor.

İlhami SOYSAL "Akis"

Naim'in öykülerinde insanı sürükliyen bir hava var. Hele gençler arasında o havaya kapılmıyacakları pek düşünemiyorum.

"Edebiyat Dünyası"

Ben Naim Tirali'nin hikâyelerini okurken garip, alışmadığım bir zevk duyuyorum. Şu yüzlerce hikâye yazarının yığın yığın eserleri içinde apayrı bir üslûp yepyeni bir ses...

İbrahim MİNNETOĞLU "Her Gün Gazetesi"

Naim'de okuyucuyu sıkmayan ve insanı büyüleyen bir samimiyet var.

Sabih ŞENDİL "Aksu"

"Yirmibeş Kuruşa Amerika" adı altında bir araya toplanmış sekiz küçük hikâye de tıpkı "Park"dakiler gibi, ince birer içtimai hicivdir.

Ercümend Ekrem TALU "Son Saat"

Türk dilinin akıcılığını ispatlayan güçlü kalemi Naim Tirali, kendine özgü bir anlatım zenginliği içinde karşımıza çıkıyor.

Erden MENTEŞOĞLU "Yeşilgiresun"

Tirali'nin uzun yıllardan sonra yeniden hikâye yazmaya başlaması sevinilecek bir olay.

Özker YAŞIN "Kıbrıs Bayrak Radyosu"

NAİM TİRALİ İLE SÖYLEŞİ

Söyleşen: Ahmet ÖZER

Ahmet Özer Naim Tirali'yle.

–Naim ağabey, 18 yaşında öyküleri yayımlanan, 22 yaşında ilk öykü kitabı okurunu bulan; Galatasaray Lisesi çıkışlı bir hukukçuyu, yazın alanına hazırlayan etkenleri, bir de sizden dinlesek neler söylersiniz?

–Yazar olmanın yolu, sanırım öncelikle okumayı sevmekten geçer. Okumaktan hoşlanmayan bir kimsenin yazmaya hevesleneceğini düşünemiyorum. O yüzden de, yazma merakımdan önce, okuma merakım nasıl başladı acaba diye düşünüyorum. Evimizde kitap okumaya meraklı kimse yoktu. Sadece gazete okunurdu. İlkokulda ise, son sınıf öğretmenimiz Sayın Ahmet Oksal'm, çarşamba günleri öğleden sonra -Bu bir program gereği miydi bilmiyorum- bize öyküler okuması, özellikle Ömer Seyfettin'den, beni çok etkilemiş olmalı. Çağımızın çocuk dergileri Yavrutürk, Afacan, Çocuk Sesi, adlarını halâ unutmadığım dergiler.

–PARK, YİRMİBEŞ KURUŞA AMERİKA, AŞKA KİTAKSE kitapları 40'lı yıllarda, önemli bir adın yazın dünyamızda boyvermesine yetmiştir. Böylesine bir sıcaklığın ardından gelen uzun suskun yıllara bakarak, önce ara verişin nedenlerini, sonra da yeniden başlayışın bir özetini yapar mısınız?

– Yirmidokuz yıl öyküden uzak kalışımın nedenlerinin başında, yoğun bir gazetecilik yaşamının, tüm zamanımı alışı gelir. Üstelik gazeteci olarak, röportaj, köşe yazısı, başyazı türünde yayınladığım yazılar, yazma isteğimi de bir anlamda tatmin etmiş olmalı ki, gazetecilik yaptığım yıllar öykücülükten uzak kaldım.

–Yaşar Kemal bir yazısında "en verimsiz yıllarım politika ile uğraştığım yıllardır" diye belirtir. Bu konuda siz neler söyleyeceksiniz? Politik yaşam içinde sanatçının yeri ne olmalıdır? Ve politika size neler verdi, sizden neler aldı?

– Elbet dört yıl süren milletvekilliğimin sorumlulukları da öykücülüğümü olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak ben milletvekili olduğum yıllarda da gazeteciliği sürdürdüğümden, bu olumsuz etkinin derecesi hakkında kesin bir yargıya varamıyorum.

Politik yaşam içinde sanatçının güzel bir yeri yoktur. Aslında politika da, gazetcelik gibi, kişiden tam verim isteyen bir uğraştır. O yüzden başarı, kendini tam vermeye, başka mesleklerle ilişkiyi kesmeye büyük ölçüde bağlıdır. Benim politikadaki başarısızlığım da, gazetecilikle politikayı bir arada yürütmek zorunda kalışımdan kaynaklanmıştır. Politikanın bana ne verip, benden neler aldığına gelince, herhalde küçümsenmeyecek bir deneyim kazandırmıştır, ama zaman ve para olarak biraz pahalıya patlayarak.

–Talip Apaydın, Sabahattin Ali'nin "Köpek" öyküsü için, "Okuduğum zaman uzun uzun ağladığımı ve bütün gece uyuyamadığımı anımsıyorum" diye yazmıştı (Yansıma, s:15, Mart 1973) Bu noktada iki bölümlü bir soru sormak istiyorum: Sizde böylesine etkiler bırakan öyküler var mıdır? Ve bir öykünüzün düşünce aşamasından yazma aşamasına değin geçen süreçle ilgili neler anlatmak istersiniz?

– Beni derinliğine etkileyen, Talip Apaydm örneği etkileyen bir öykü olmamıştır. Sevdiğim yazarlar, ozanlar olmuştur elbet. Ama derinden etkileyeni anımsamıyorum. Çocukluk günlerimin duygusallığı içinde, Ömer Seyfettin'in sınıfta okunan "Bomba" öyküsü galiba en çok etkilendiğim metindir. Bunda öğretmenimiz Ahmet Oksal'm güzel okumasının katkısını da yadsımamalı.

Bir öykü, düşünce aşamasında kafamda ne derece oluşursa oluşsun, asıl yazıldığı sırada biçimlenir. Zaman zaman, yazılma aşamasında, düşündüğümün dışında gelişmeler gösterdiği de olmuştur. Elbet bu gelişmeler, öykünün ana çatısında değil de, ayrmtılarda, bazen de bildirisinde ortaya çıkar. Bunun nedeni de, konularımı hep yaşanmış gerçeklerden çıkarmamdır. Öykünün kuralları, yaşanmış gerçeklerden yararlanmama karşı durmadıkça daha kolay yazarım, daha bir keyif duyarım.

–YENİLİK Dergisi, 1952-1957 yılları arasında 62 sayılık bir ömre sahip. "Sanatta yeni arayışların savunulduğu, dönemin etkili dergilerinden" biri olan YENİLİK'in yanıbaşında YENİLİK YAYINLARI'nı görüyoruz. Bu iki 'çile' nin yükünü omuzlayan Naim Tirali'nin o yıllardaki çabasından söz eder misiniz?

– Babamın 47 yaşmda aniden ölümü üzerine, bir yıldır hukuk doktorası için bulunduğum Paris'ten apar topar dönüşümden sonra İstanbul'da Yenilik Basımevi'ni kurdum. Basımevi işletmeciliği yanmda kitap yayınlarına da başladım. Hemen ardından aylık bir sanat dergisi olan Yenilik çıktı. 1957'de Vatan Gazetesi'ne ortak ve fikir işçisi olarak katılmasam, Yenilik Dergisi de, Yenilik Yayınları da elbet sürecekti. Ama gazetedeki ağır sorumluluğum gereği, Yenilik Dergisi'ne de, Yayınlarına da son vermek zorunda kaldım. Şimdi aradan bunca yıl geçtikten sonra, bu iki çilenin yükünü gençlik gücü ve sanat coşkusuyla, hem de yakınmadan çektiğim yargısına varıyorum. Basımevi işletmesi de, yayıncılık da, dergicilik de hep ayrı ayrı işler. Bir sanatçının bu işleri hakkıyla yapabilmesi, ancak sanatını ihmale uğratmasıyla sonuçlanır. Benimki de biraz böyle olmuştur. Üstelik sanatçı kişiliğim yüzünden, iş alanmda da başarılı olduğum söylenemez.

Bütün bunların nedeni, öykünün amatör bir uğraş dalı olmasıdır. Eğer

ayda bir iki öykü yazarak geçinilebilseydi, böyle bir imkân bulsaydım, başka işler peşinde koşmazdım. Nitekim emeklilikten sonra, kendimi sağlığımın elverdiği ölçüde, edebiyat çalışmalarına verdim.

– Naim Tirali adı bir yerde VATAN gazetesini de doğal olarak çağrıştırıyor bizlere. Gazetecilik ve sanatçılık hangi düzlemde kesişir, hangi düzlemde birbirini kemiren iki ayrı güç olur? Sanatçının gazetecilik yaşamı, olaylara nasıl bir mercekten bakmayı gerektirir, bunu o yıllarımızdan bir örnekle açıklar mısınız?

– Gazetecilik de, politikacılık da, sanatçılığı beslemesi gereken uğraşlardır. Ama ne var ki, ikisi de insanın posasını çıkaran, yorucu mesleklerdir. O yüzden bir yazarın, özellikle gazeteciliği sürdürürken, sanat alanında da verimli olması çok zordur.

VATAN'ın altmışlı yıllardaki ciltlerini incelemek fırsatı bulsanız, bugün bile günlük basınımızda rastlayamayacağınız ölçüde sanata açık bir gazete çıkarmış olduğumuzu görürsünüz. Gazetecilik dönemimde öyküden uzak kalmışımdır, ama edebiyatın, kültür ve sanatın, günlük basında vazgeçilmez biçimde yer almasında hayli emeğim geçmiştir. Sanatçının gazetecilik yaşamı, ona geniş kitlelere seslenme koşullarını öğretmekte yardımcı olur. Olaylara daha geniş açılardan bakmasını sağlar. Ama yapıtının gazetede yayımlanacak bir yapıt olabilmesi ayrı bir şeydir ve sanat ölçülerinden çok gazetecilik ölçülerine uygun düşmesi gerekmektedir. İşte bu konuda en mükemmeli de, sanatçılıkla gazeteciliğin aynı düzlemde kesişmesidir. Sıradan bir gazeteciyle, sanatçı bir gazetecinin kaleminden çıkma bir röportaj, bir yorum, anlayan için çok büyük farklılıklar gösterir.

– Karadeniz dünyasından, sanatın her dalında nice özgün sanatçılar çıkmasına karşın, bu dünyanın büyüsünü öykü ve romanda dile getiren yazarın çıkmadığı bir gerçek. Sizin kimi öykülerinizi bir yana koyduğumuzda, böylesine zengin coğrafyaya sahip bir alanın insanının, yazılı dilde ele almamayışı üzerine neler söylemek istersiniz?

– Karadeniz'i ben bütün olarak almıyorum. Çünkü Karadeniz'in Samsun'dan doğusu ile Samsun'dan batısı arasında, coğrafya olarak da, insan öğesi olarak da, yaşam biçimi olarak da büyük farklar vardır. Üstelik Batı Karadeniz, Rıfat Ilgaz'ın ve daha başka öykücülerin kimi yapıtlarında az da olsa dile getirilmiştir. Ama Doğu Karadeniz, sizin de haklı olarak üstünde durduğunuz gibi, öykü ve romanda beklenen ölçüde dile getirilememiştir. Örneğin Çukurova'yı anlatan bir Orhan Kemal, bir Yaşar Kemal gibi, Doğu Karadeniz'i anlatan bir yazar çıkmamıştır.

Benim zaten çok az sayıda olan öykülerim arasında da, kapsamlı bir biçimde Doğu Karadenizlinin yaşamı, derinliğine ele alınmış değildir. Bunda da herhalde oniki yaşımdan beri İstanbul'da bulunmamın rolü olmuştur. Son yıllarda, yazları Piraziz'de daha uzun süre kalıyorum. Çocukluk anılarım ve yeni izlenimlerim, belki Doğu Karadeniz'i konu alan birkaç öykü yazmama neden olur. Unutmayalım ki, roman ve öykünün, edebiyatımızda yüz yıllık bir geçmişi bile yok. Daha yirmibeş yıl öncesine kadar, Doğu Karadeniz'de tek lise Trabzon lisesiydi. Şimdi öyle mi ya? Piraziz'de bile iki lise var. Her ne kadar resmî politika, kitaptan, yazmadan çizmeden yana olmasa da, bu engel aşılacak ve Doğu Karadeniz'in gizemi, yeşilinin büyüsü, insanının çok değişik yapısı, yine Doğu Karadenizli yazarların kalemiyle, yurt ve dünya yazınındaki, halâ açık duran yerini alacaktır. Biraz geç kalınmıştır, hepsi o kadar.

– PARİS, gençlik yıllarımızdan günümüze uzanan süreç içinde yüreğinizi hoplatan bir kent. Dünyanın dört bir yanından gelen nice insanın kaynaştığı sanat, kültür ve eğlencenin merkezi bu kentin gizemi nedir, bir de sizden dinleyelim Naim ağabey.

Tirali, Ankara, Fransız Kültür Merkezinde konferans verirken (1964).

– Elbet her kentin kendine özgü güzellikleri, başka kentlerde rastlanmayan özellikleri vardır. Paris, benim için, Hemingway'in bir öykü kitabına verdiği ad gibi bir bayram şenliğidir. Fransız kültürünün etkisinde yetişmiş olmam yüzünden, Paris bana hiç yabancı gelmemiştir. Romanlardan, sinemadan, Paris daha gitmeden tanıdığım bir kentti. Bir de gençliğimin en güzel bir yılını Paris'te geçirmiş olmam, arkadaşlıklarım, dostluklarım, aşklarım, Paris sevgime yeni boyutlar kazandırmıştır. Kimi öykülerimde bu sevginin esintileri vardır. Ama iki ay önce çıktığım bir Paris gezisinde birkaç yıldır düşündüğüm bir romana kaynak oluşturacak bir serüvenin izini sürdüm. İstanbul'dan ayrılmadan önce, Eftalapulos Kahvesindeki seninle söyleşimizde bu tasarımımdan söz ettiğimi anımsıyacaksın. İz sürme olayı, kestirdiğimden de verimli geçti. Şu sıralarda kafam hep bu konuyla dolu. Bakalım bir roman mı olacak, yoksa bir dizi öykü mü? Ama ne olursa olsun, herhalde Paris havasıyla dolu bir yapıt olacak. Bu yıl yazdığım "Bir Mektubu Okurken" adlı öykü de, bu romanın bir bölümü, ya da bir pilot öykü sayılabilir. Sen de Paris'in gizemi hakkındaki sorunun yanıtını, olsa olsa bu metinlerde bulabilirsin bir ölçüde. Daha başka nice yapıtlarda bulabileceğin gibi.

– Değerli dostunuz Oktay Akbal, öyküden sözeden her yazısında sizi de konukları arasına katar. Bunu yazarlığınızın taşıdığı önem kadar, sanatçı dostluklarının bir göstergesi olarak değerlendiriyorum. Ve öyküye yeniden dönüşünüzde bu ilginin payının olduğuna inanıyorum. Bu noktadan hareket ederek "edebiyatta yakınlık" sizce nedir, ne olmalıdır, geçmişten günümüze kısa bir görünümünü özetler misiniz?

– Oktay Akbal ile kırk yılı aşkın dostluğumuz, öykülerine ve arkadaşlığına duyduğum sevgiyle başlamıştır. Tüm yapıtlarını okumuş olduğum iki öykücüden biri Sait Faik, öbürü Oktay Ak-

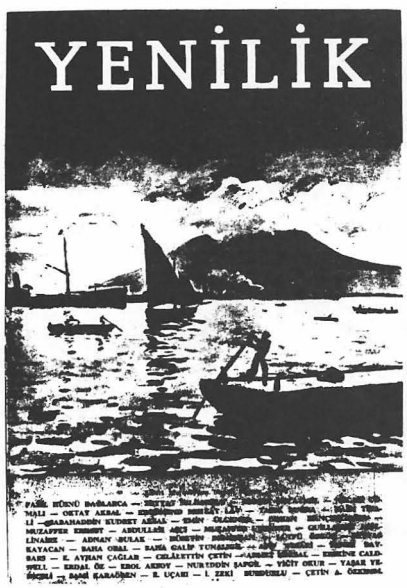
YENİLİK

62 sayı çıkardığı Yenilik Dergisi

MİLLÎ PİYANGO ÇEKİLDİ

VATAN

Çağlayangil, Amerikan Kuvvetleri Kumandanı ve Hart'la 4 saat görüştü

Dışişlerinde önemli bir toplantı yapıldı

Kaymakamlarla vali muavinleri değiştirildi

OKYANUS'A DÜŞEN BİR YOLCU UÇAĞINDAN 20 KİŞİ KURTULDU

KAZADA OTUZDOKUZ KİŞİ DE BOĞULARAK ÖLDÜLER

Başyazarlığını yaptığı Vatan Gazetesi

bal'dır. Öyküden uzak kaldığım yıllarda, yeri geldikçe yazılı ya da sözlü olarak, beni öykü yazmadığım için kınayan ve yazmaya çağıranların başında Oktay Akbal gelir. Yirmidokuz yıl aradan sonra yazdığım "Züğürtün Keçisi" adlı öykümü kendisine adayışımın nedeni de budur.

Edebiyatta yakınlık, bence beğenilerin, anlayışların benzerliğinden kaynaklanan biryakınlıktır ki, rastlantılar sonucu kişisel dostluklara dönüşerek daha da güçlenebilir. Oktay Akbal ile dostluğumuz böyle bir dostluktur. Aynı dergi ve gazetelerde çalışırken, köşeleri bölüştüğümüz, görevi aksatmamak için, birbirimizin imzasıyla yayınladığımız yazılar bile olmuştur. Dostluğumuzun temelinde, ikimizin de, yumuşak yaradılışlı, uyumlu ve kapılgısız doğaya sahip oluşumuzun etkisi de unutulmamalı.

– Kendinden 30 yaş küçüklerin bile adıyla seslenebildiği bir sevgi adamı dostunuz Sait Faik'i, birkaç tümceyle bizlere anlatabilir misin?

– Sağlığında ve ölümünden sonra, Sait Faik için yazdığım yazılarla, çetin kişiliğine, kendi görüş açımdan ışık tuttuğumu sanıyorum. Sait Faik'i birkaç tümceyle anlatmak yerine, öyküleri okunmak yoluyla anlaşılmasını çok daha yerinde bulurum. Ne var ki, bu yıl Sait Faik öykü ödülünü kazanan Tomris Uyar, ödül törenindeki içten konuşmasında, Sait Faik için, "öykücülüğümüzün gerillası" benzetmesini yapmış ve bu yakıştırması gazete başlıklarında yer almıştı. Bana kalırsa, bu benzetme Sait Faik'e hiç uygun düşmemekte, tersine Sait Faik'i yanlış tanıtmaktadır. Sait Faik ne gerilladır, ne de asker. Sait Faik, olsa olsa edebiyatımızın haylaz çocuğudur. Ve edebiyatımızda yadsınamayacak bir yeri varsa, onu ailenin haylaz çocuğu kişiliğiyle yapmıştır.

– Söyleşi nedeniyle en içten sevgi ve saygılar Naim ağabey.

– Ben de çok teşekkür ediyor, Kıyı'ya yayın yaşammda başarılar diliyorum.●

NAİM TİRALİ'NİN ALBÜMÜNDEN

Naim Tirali Parlamentoda (İsmet İnönü, Ahmet Şener, Kemal Satın'la)

Soldan Sağa (Ayaktakiler) Sami Karaören, Dündar Akünal, Oktay Akbal, Naim Tirali, Mücap Ofluoğlu, Oturanlar: Hilmi Yavuz, Ali Ulvi, Sabahattin Kudret Aksal.

Pislik ve Kan

SOKAĞA çıkar çıkmaz, kıvançla gökyüzüne baktım. Kuru, soğuk, insana canlılık veren bir kış günündeydik. Yürüdüğüm yol boyunca, derin derin soluk alıyor, sonra ağzımdan çıkarak hemen dağılan kalın dumanın yokoluşunu, eğlenerek seyrediyordum.

Sokak, cadde, meydan derken, şehir uyanmıştı. İyi bir kış gününün sert canlılığı içinde, bütün çarklarını çalıştırmak üzereydi. Her adımda, her solukta, insan biraz daha yaşama bağlanıyor, kendinde bir dinçlik, bir uçarılık duyuyordu. Otomobil, otobüs, tramvay, araba gürültüleri, hızlı çevrilmiş bir filmdeki gibi, acele acele geçip giden iş güç sahipleri, görevliler, öğrenciler ve güneş, güzel gün... Hep aynı kentte yaşamanın mutluluğu, çalışmanın ortak sevinci.

Meydanın bir yerinde tramvaylar durmuş, en öndekinin çevresine bir kalabalık toplanmıştı. Ancak onbeş yirmi kişilik bir kalabalık. Sağda solda, herkes yine kendi evreni içindeydi.

Tramvayın yanından uzaklaşanların yüzlerinde, hiç de hayra yorulmayacak, üzüntülü bir anlatım vardı. Akla ilk gelen bir kaza olasılığıydı. Sanki kalabalığa yaklaşırsam, bu olasılığın gerçekleşmesine fırsat verecekmişim gibi, budalaca bir duygunun etkisiyle, durduğum yerde kalakalmıştım. Bir süre, oradakileri uzaktan gözledim. Birkaç görevli, ellerindeki tebeşirlerle, tramvay yoluna ve asfalta çizgiler çekiyorlardı.

Meydan, Beyazıt meydanıydı. Havuzun kenarındaki kaldırıma, üç bohçacı kadın oturmuş, ağlıyordu. Merakımı yenemeyerek, yanlarına sokuldum. Vücutlarını sallayarak ağlamalarını sürdürüyorlardı. Bazen duruyorlar, birkaç söz edip, sonra yeniden başlıyorlardı. İlk bakışta, kaza ile bir ilişkileri olduğunu sanmıştım. Bir süre kendilerine kulak verince, sadece kazaya tanık olma bahtsızlığına uğradıklarını anladım.

Tramvay, küçük bir çocuğun ayak parmaklarını kesmiş. Bohçacı kadınlar, kalabalığa sokulup ayrılanlar, herkes, çoktan hastaneye kaldırılmış bulunan çocuktan söz ediyordu.

Sekiz dokuz yaşlarında bir çocukcağızmış. Hani şu gazete satan, bir gömlek, bir pantolonla, yalınayak dolaşan zavallılardan. Tramvayın basamağındaymış herhalde. Ne olmuşsa birden bire, ayağı mı kaymış, atlamak isteyip de becerememiş mi? Çok acı bir çığlık duyulmuş. Tramvay yolunda çocuk, bağırarak çırpınıyormuş. Araba durmuş. Vatman, biletçi, yolcular dışarı çıkmışlar. Çevreden koşuşanlar olmuş. Çocuğu kaldırıma götürmüşler. Daha sonra bir beyaz hastane arabası ortaya çıkmış. Çocuğun çığlığına yürek dayanmıyormuş.

Tramvay yolundan kaldırıma kadar, asfalt üstünde, pıhtılaşmış kan lekeleri vardı. Kalabalık dağılmaya yüz tutuyordu. Görevliler, gerekli işaretleri koymuşlardı. Nerdeyse, ardarda biriken tramvaylar da çalışmaya başlayacaktı.

Kan lekelerini izleyerek, kaza yerine yaklaştım. Üç beş kişi, kanlar içindeki parmak parçalarını birbirlerine gösteriyorlardı. Kan lekelerine, kirli sarı bir şeyler de karışmıştı.

Yaşlıca, gözlüklü bir adam:

"Pislemiş korkudan!" diye söylendi.

Daha fazla bakamadım. Boğazım kurudu. Sıkıntıyla soluk alıyordum. Bir uğultudur kapladı başımı. Kendimi güçlükle kaldırıma dek sürükledim. Havuzun kenarındaki kanepelerden birine ilişerek, temiz havayı derin derin içime çekmeye çalıştım. Gökyüzüne baktım: Maviydi. Havuzun suyu, soğuk esintiden ürpermiş. Parmaklar küçücüktü, kanlıydı.

Nereye gidiyordu böyle sabah sabah? Anası, babası, kardeşleri neredelerdi şimdi? Ne yapıyorlardı? Ya duydukları zaman...

Ayağa kalkarak yürümeğe başladım. Üniversitenin görkemli giriş kapısındaki saatlerin ikisi de, sekiz buçuğu geçmişti. Kafam karmakarışık. Yurttan çıkarken ne mutluydum. Fakülteye gidiyordum. Dersten önce arkadaşlarla şakalaşacak, ders aralarında, koridorda kızlarla dedikodu edecektik. Ve hava güzeldi...

Birdenbire:

"Çan! Çan!.." diye, madenî, sert bir ses duyarak, kendimi tramvay yolunun dışına attım.

Daha neye uğradığımı anlamamıştım ki, ön sahanlıktan vatmanın sinirli sesi gürledi:

"Hey delikanlı! Sevdalı mısın? Uyuma!"

Kıpkırmızı kesilmiş olmalıydım. Gökyüzü yine de maviydi. Hava soğuk ve güzel...

Çocuğa hastanede nasıl davranıyorlardı? Gereken sevecenliği gösteriyorlar mıydı? Acaba, kirlenen pantolonunu değiştirmişler miydi? ●

1947

Pulliam davası için İstanbul Toplu Basın Mahkemesi kapısında (Sağdan ikinci) (1958).

Milletvekili ve Gazeteci olarak gittiği Çekoslavakya'da (sağ başta) (1963).

İNANÇLI BİR KEMALİST'İN ARDINDAN...

Şinasi ÖZDENOĞLU

Fethi Çulha'nın, bizleri yıldırım gibi çarpan ölüm haberini alınca, birden, **Sabahat Ülker** Hoca'nın, bu ölümden bir kaç gün önce TV'deki gözyaşlarını anımsadım.

Sabahat Hoca'nın, Lisemizin 100. kuruluş yıldönümünde döktüğü gözyaşları, yalnızca sevinç gözyaşları mıydı? O sezgili ve duygulu insan, **Sabahat Ülker;** bir kaç gün sonraki büyük kaybımızı hissetmişçesine, biraz da Çulha için ağlamıyor muydu?

★ ★ ★

Evet, sınıf arkadaşım, değerli hemşerim, edebiyat öğretmeni Sayın **Sabahat Ülker**'in, TV ekranında çizdiği duygulandırıcı portre, beni, **Trabzon Lisesi**' ndeki gençlik yıllarımız üstüne bir yazı yazmaya özendirmişti.

Yazıya başlamıştım bile...

"Yıllar geçti ansızın

"Geçti acımaksızın..."

diyerek giriyorduk konuya.

Değerli **Sabahat Bacı**'mızın gözyaşları; kuşkusuz, geriye dönmeyecek olan çocukluk ve gençlik anılarının buruk lezzetiyle karışık sevinç gözyaşlarıydı. Çünkü, Lisemiz'in başarılarla dolu 100 Yıl'ı, her kuruluşa nasip olmayan onurlu bir şampiyonluktu.

Yazıyı tamamlamaya çalışırken, kara haber ulaştı:

Fethi Çulha'yı yitirmiştik!

Oysa, daha bir kaç gün önce, **Trabzon**'daki törenlere katılmış olan **Prof. Velidedeoğlu**'nun **"Cumhuriyet"**teki yazısında adı geçiyordu. İnsanın sesini, soluğunu kesen; düşüncesini donduran bir hançer darbesi gibiydi bu ölüm haberi.

Candan arzuladığım halde, 100. yıl törenlerinde bulunamayışın yarattığı üzüntü, biraz da eski dost **Fethi Çulha** ile birlikte olmamanın üzüntüsüydü. Derken, bunun da arkasından, değerli dost ve meslektaşımızı yitirmenin onulmaz acısı çöreklendi bağrımızın tâ ortasına...

Fethi Çulha (1918-1987)

Tartışılmayan ölüm, yine ansızın gelmiş, konmuştu gündemimize...

★ ★ ★

Fethi Çulha, bizim kuşağın sayıları artık çok azalan gerçek kemalistlerinden biri idi. İnançlı, tutarlı, ödün vermeyen bir **Kemalist.** Kişiliğinin başta gelen niteliği de buydu.

Fethi Çulha, eşsiz bir dosttu. Değeri, **"vefâlı bir insan"** oluşundan gelirdi. **"Vefâ"** sözcüğünün, yalnızca İstanbul' da bir semtin adıyla yaşadığı şu dönemde...

Avukat ve Baro Başkanı olarak ciddi, sorumlu, sevilen, sayılan bir insan; genç meslektaşlarının unutulmaz ağabeyi idi.

Çulha; Trabzon Lisesi'nde bizden iki yıl önce idi. Ancak, her yıl yaz tatilini **Gümüşhane**'de ağabeyi rahmetli **Âdil Çulha**'nın yanında geçirdiği için, **"Ali Bey'in düzlükte"** (şimdi stadyum) birlikte futbol oynardık; daha doğrusu bizlere futbol dersi verirdi.

Altı yıl önce, **Trabzon**'a uğradığımızda; bizim için verdiği şölende, öğrencilik yıllarımızdaki **Trabzon**'u anmış, bir ara pide **(Gümüşhane deyimiyle "lavaş")** aramaya çıktığımızda, **Tabakhane** köprüsünün korkuluklarına dayanarak, öğrencilik yıllarımızı, öğretmenlerimizi ve arkadaşlarımızı uzun uzun anmıştık:

Taksim Parkı'nda, o zamanın tutkusu **Tino Rossi**'nin plâklarda dalgalanan sesini, **Kale Parkı**'n dan **Karadeniz**'e doğru akıp giden **"Tuna dalgaları"**valsini ve nihayet, **Kız Ortaokulu**'nun paydos saatlarında, -kalp atışlarımızın çok yükseldiği saatlerde, liseden, uzak ve mâsum takipler için çıktığımız o sonbahar ikindileri...

Ve yaşlı gözlerle ayrılmıştık **Tabakhane** köprüsünden...

Ve geçen yılın eylülünde, **Gümüşhane** dönüşü, **Özgür**'ün restoranında birlikte oturmuş; **"Trabzon Lisesi mezunlarını yılda bir kez Trabzon'da toplamak üzere harekete geçelim.."**diye kendi aramızda bir de karar almıştık. O karar bir gün icra edilecek ama, toplantılarda **Fethi Çulha** gibi belki bizler de bulunamayacağız.

★ ★ ★

Atatürk Devrimlerinin inançlı insanları birer-ikişer eriyip tükeniyor.

O eski heyecan, eski hevesler, eski tutkunluklar, 19 Mayıs Kuşağı'nın erkekçe sesi nerede? Nerede 10. yıl marşını gökleri inletircesine söyleyen gençlik? Nerde o eski törenler, balolar horonlar?

Avukat **Fethi Çulha** ile, **Kemalist Cephe**'nin **Karadeniz** burcundan bir erkek ses daha eksildi.

Oğlu **Durukal Çulha**'ya çektiğimiz başsağlığı telgrafında da vurguladığımız gibi "Atatürk ilkelerinin bu inançlı insanının, bu vefâlı kardeşimizin yerini kimler dolduracak?"

Başta değerli ağabeyi, yılların inançlı kalemi, seçkin gazetecisi **Şevket Çulha** ve merhumun oğlu **Durukal Çulha** olmak üzere, Sayın **Çulha** Ailesiyle birlikte, tüm **Trabzon**lulara başsağlığı diliyorum.

Onu seven herkesin başı sağolsun.

●

UÇUŞAN MEKTUP SAYFALARIYLA

I

dağlarından yalnızlıklarından
ve gözlerinden öperim
uçuşan mektup sayfalarıyla söylenir
ne kalır geriye
anılardan ve aşklardan başka
göçebe bir ömrün özeti.
bu şehrin
ve uykuların en tatlı yerinden
geçen trenler
götürün beni
yağan karlar altında kaldı kalbim
kalbim bir ateş demeti
kalbim onulmaz aşkların eriyeni
götürün beni.

II

kaç hayatın ardından kuş uçurttuk
hâlâ bekler kapı önlerinde bir kadın
ve günboyu süpürür beklediklerinden arda kalanı
ve bir çocuğun yumuk yumuk elleri
açar bakarsınız
bir ses...

III

kaç yüz değişir kendini böyle yaşadıklarıyla
ömrün öyle bir yerine gelmişken
neler bırakılmaz tadı damağınızdayken
sevgilim desen anam desen çocuğum desen
bütün sözcükleri ateş altındadır dilinin.

Ali MUSTAFA

Küçüğüm
Bir şafak vakti araladığında gözlerini
Deyre dal uçakları saçlarında meltemlerle
Dağılırken yamaçlardan güneşin kızıllığı
Gözlerine dolsun baharın tüm renkleri

Kulaklarını okşadığında bir kaval sesi
Yüreğinde sevda yüklü bir gemi salıalanır
Kamışlar yıkanıyorsa nehirlerde raksederek
Bil ki yapraklar sularla öpüşmededir.

Ve gün gelir
Bir şeyler kıpırdarsa içinde anlayamadığın
O an uzat ellerini bana küçüğüm
Seninle birlikte yunalım yaşam kaynağında
Geceler mor, dağlar yeşil gelinlik giydiğinde
Bir şafak vakti sevdaları kurşuna dizelim.

Döndü AÇIK GÖZ

İKİ ÇOCUK KONUŞURSA

-raif özben'e-

1.
kuzeydoğunun yaşlı balıkçıları
uğradıkça hışmına karayelin
yanlış limanlara sürüklemiş bizi
sen güneş tutsağı ben yağmur
bu yüzden ulaşamıyor elim sana
sürecek anlaşılan ayrılığımız

erteliyorum yüreğime sığınan dumanı
bu deniz o denizle kucaklaşır diyorlar
yorgunum/kürek çektim ömrümce
iki dalgın martı duruyor başucumda

rüzgarın sesini dinliyorum/buca akşamını
bir balkon uzatıyor borazan çiçeklerini
eski bir müziğin önüne geçiyor gün kardeş
ve bir ana taşıyor kucağında geceyi

2.
şimdi kim topluyor zeytinleri
iki çocuk konuşursa bir gün
büyür tanyelinin ortasında gözleri
dünya ırmağında akanlar kimdi
kızarmış güz yapraklarıyla geziniyor
sudan çıkardığım insanlar
karışıyor arasına çimen çocuklarının

çözüyorum düğümlerini elimin
yeni bir petek kuruyorum sözüme
bu yüzden ağaç konuşur/kuşlar
senin ve benim yerime

özgürlük çiçektir yarın çocuk
deniz mutluluktur gece yasa
biter yargısı yabanılın gün gelir

işte şiirim giz dolu ırmak
bulup çıkardılar onu
doğurduğum çocuklar

Gündoğdu Sanımer

Karikatür: Muammer KOTBAŞ

Şükrü BİLGİÇ

GÜNLERİMİZ BİRER HÜZÜN YUMAĞI MI?..

Ve kimi zaman hüzün bir alışkanlık olur...

Hüzünlü sabahlara alıştık. Yağmur yağmıyor. Güneş de yok. Öyle donuk, puslu, koyu gri bir hava işte. Yağmurun gökten uğultuyla inmesi ne güzel! Ya güneşin ısıtması, hatta yakması. Aydınlık bir yağmur ya da şakır şakır bir güneş. Yeter ki bu bulanık, ağır, sinsi, ne olacağı belli olmayan hava gitsin. Dayanamıyorum yelin, yağmurun, güneşin olmadığı havaya. Gök gürlerken yıldırım bir kaya parçasını karartırken, yel bir fidanın dalını kırarken, güneş bir gelinciği buruşturuken insan yaşamı daha bir güzel kavrıyor. Akıp giden yaşama daha bir güzel sarılıyor. Yaşamın bir çelişki olduğunu kavrıyor. Bir hüzünlü ezgiyle bir coşkulu oyun havası arasındaki ayırımı görüyor. Yağmur yağdıkça, yel estikçe, güneş ışıdıkça, insan doğumu, ölümü kavrıyor. Yumuk gözler ve yumruklar, mışıl mışıl, maviş maviş bir varolma; sıcak insan soluğu, bir ninni, bir çığlık, yaşama karşı direnç, bitmeyen bir türkü oluyor. Ya ölüm! Ya soğuk, serin, loş soluksuzluk. Yokluğu kabullenen hüzünlü bir çaresizlik. Yokluğu kabullenen o yürek sancıları. Daragacı motivi, merminin açtığı soğumuş yara. Soluk bir yüz. Hep yaşama doymamışlığı simgeleyen bir dağınık anlam. Mezarlıktaki otlara canlılık kazandıran o hüzünlü gidiş. Mezarlıktaki selvilere tırmanan hüzün. Ve yine hüzün.

Yüreğim; pamuk akı, tavşan yavrusu, meri keklik, menekşe moru yüreğim. Tarçın kokulu yüreğim kimi zaman hüzün dolup katranlaşıyor. Gel de dayan. Gel de bu çaresiz yüreğe dinamit yükleme. Gel de kısacık fitili ateşe verme.

Hep hüzün mü? Hep ağır bir yürek mi?
Toplantı salonuna giriyorsun...

Dumanlı, bunaltıcı, sıkıntı yüklü bir toplantı...

Bir yürüyüş...
Bağrışma, sopa, kavga, soluk soluğa umut...

Kaçışma, polis, karakol, sidik kokusu, şüphe...

Sorgu, sır saklama ve depreşen özlemler.
Özlem duyardım...

Efil efil esen dağ doruklarına, sakızlı, naneli meneviş kokusuna, zıplayan oğlağa, ilk çiçekli salatalığa, yumuşayan üzüm tanesine, güz yelleriyle çatlayan narlara, kıyıcıkları saydam buz tutmuş çaylara, ürkek tavşana, yaban ördeklerinin kınalı, kanlı gözlerine özlem duyardım. Ah o bitmeyen özlem!..

Kaçardım... Sokaklar bana ya çok dar ya da uçsuz bucaksız gelirdi. İçimde fırtına öncesi sessizliği olurdu. Bir sevda eserdi. Yüreğime yüklediğim dinamitlerin fitilini ateşledim ateşleyeceğim!

Ay ışığı oynaştığında kurbağaların bağırtılarını, ağustos böceklerinin ötüşlerini, köpeklerin havlamalarını silah sesleri bölerdi. Öfkem kabarırdı bir şeylerden yana. Ama karanlık bir türlü bitmezdi. Suçu geceye, karanlığa, ay ışığına yüklerdim. Ama gündüz bir şey değişmezdi. Korkunç insan kalabalığı içinde yalnızlığımı duyardım. Arada bir başı ve sonu belli olmayan anaforları yırtar, aydınımsı bir ufuk görürdüm. O aydınlığa doğru yürürken yine hüzün yakama yapışırdı.

Sonbahar özlenmez mi?
Gönül hüzün ister...

Kim? Kim, yelin esişi, yaprakların dökülüşü, bir serçenin kanat vuruşu karşısında duygulanmaz? Kim cinselliğe gerinmez? Kim sevdalanmaz, gönül burukluğu yaşamaz? Şimdi öyleyim işte.

Hüznü özlüyorum.

ÇOCUKLAR DA ÇINAR OLUR

ey yangın yüzlü çocuklar
aktınız bir demet ışıkla
yüzleriniz sonsuz maviliğe karıştı

ordasınız/yüzünüzde bir kan damlası
karlı çınarlar en taze çocukları taşıyor
her bahar aşkı öğrendiğimiz sevinç
yanıyor şimdi sevgilimin teninde

içim bahar giyiniyor karlar altında
kaçak yağmura gençliğimi verirken
kuramadığım dizeler önüme çıkan
kırık bir tomurcuk damla damla üreyen

yaralı ezgiler savruluyor sessizliğe
ihanet aynaları vurgun yemiştir
tanığız yolunan kuş kanatlarına
yüzleriniz çiziliyor alnımıza

Güven TANIŞ

Öfkelendiğim hüznü. Küçümsediğim hüznü. İnsana yakıştıramadığım hüznü.
Niçin hüznü özlersin?

Köşe başındaki dilenci mi oldun? Sevgilinden mi ayrıldın? Yoksa olmayan bir sevgilinin yasını mı tutmaktasın? Sevdalanmanın özlemini mi çekmektesin? Bilirsin son günlerde hüzne sığınmak, romantik ezgilere gönül bağlamak moda oldu.
İsyan ey gönlüm isyan.
Çaresizliği kabul etme.
Biliyorum;

Uçurtmasını havalandırmaya çalışan çocuğa yardım edecektik. Dağların doruklarında zevkine çoban ateşleri yakacaktık. Gelincikler toplayıp, çiğdemler sökecektik. Soğuk pınar başlarında gönül gönüle verip, burma rakılar içecektik. Sevgiliyle kuytularda sevişecektik. Yollarını yitiren kuş yavrularını yuvalarına koyacaktık. Düğünlerde halay çekecektik. Siyasetten, sanattan, sevgiden, türküden, ağıttan söz edecektik. Fabrikalara gidip söyleşiler yapacaktık. Grev kırıcılarına engel olacaktık.

Bırakmadılar...
Yapamadık...
Pes demedin değil mi gönlüm?
Hüzün konacağın son dal değil.
Düşün bir kere...

Uzun boylu, esmer, kara saçları örgülü yar mı sevdin? Pamuk tarlasında kız yüzünden kavga mı ettin? Tepe tepe buğdayların yığıldığı ambarlarda işçileri mi örgütledin? Bir yerlere üye mi oldun? Niçin hüzün ey gönlüm niçin?

Biliyorum sevgin çiçek çürüğü. Öpüşün toy damat öpüşü. Biliyorum havayı yumruklarken puştluğa yanık yüreğin öfke doluyor. Gökyüzü avuçlarını doldurmuyor. Dağların nakışını özlersin. Kentlerle öpüşürken dağlara sevdalanırsın. Biliyorum, biliyorum selamın sevda yüklü. Çocuk yüzlü sevgiliye 'A iki gözüm, sevgilim, sevdalım' demek istersin.

Dinle beni gönlüm. Biliyorsun akşam yoklamaları iki kaş arasına sinsilik taşıdığında hapishanelere hüzün taşıyan uzun havalar kesilir. Bir yandan öfke kaynar, bir yandan da yeniden çimlenen sevdalar dostluğa, aydınlığa uzanır.

Ey gönlüm!
Sonunda...
Çocuksu coşkun, gençlik öfken yeniden büyüyüp kabaracak.
İşte o zaman çocuk yüzlü sevgiliye sevda yüklü selamlar yollayacaksın. Ve diyeceksin ki "Çocuk yüzlü sevgilim, bir tanem, bize bir sevda yetmez. Biz bin sevdanın insanıyız..." ●

EYLÜL ÖLÜMLERİ

Derleyen: Arslan Pulathaneli

Adnan Erdaş	(1923-3 Eylül 1982)
Osman Özdenkçi	(1924-3 Eylül 1976)
Burhanettin Deran	(1902-3 Eylül 1965)
Ali Mümtaz Arolat	(1897-4 Eylül 1967)
Nüzhet Sabit	(1883-4 Eylül 1919)
Sabit	(1650-5 Eylül 1712)
Abdülkadir Noyan	(1886-5 Eylül 1977)
Azra Erhat	(1915-6 Eylül 1982)
Faruk Çağlayan	(1927-6 Eylül 1969)
Eşref Şefik	(1898-6 Eylül 1980)
Necdet Kalay	(1932-7 Eylül 1986)
Celal Sılay	(1914-7 Eylül 1974)
Rıza Nur	(1879-8 Eylül 1942)
Nimet Akdes Kurat	(1905-8 Eylül 1971)
Feraizcizade Şakir	(1853-9 Eylül 1911)
Kemal Salih Sel	(1900-9 Eylül 1975)
Sırrı Atalay	(1919-9 Eylül 1981)
Ceyhun Can	(1940-10 Eylül 1979)
Erdoğan Egeli	(1925-10 Eylül 1983)
E.Faik Üstün	(1922-11 Eylül 1973)
Seha L.Meray	(1921-12 Eylül 1977)
Agop Dilaçar	(1895-12 Eylül 1979)
Burhan Toprak	(1906-13 Eylül 1967)
Refik,Ahmet Sevengil	(1903-13 Eylül 1970)
Şerif Muhiddin Targan	(1892-13 Eylül 1967)
Şinasi	(1826-13 Eylül 1871)
Baki Süha Ediboğlu	(1915-15 Eylül 1972)
Ulvi Cemal Erkin	(1906-15 Eylül 1972)
Hamdi Varoğlu	(1901-16 Eylül 1968)
Nurettin Sevin	(1900-17 Eylül 1975)
İsmail Yaltırık	(1918-17 Eylül 1985)
Haydar Ediskun	(1909-18 Eylül 1971)
Mustafa Nafiz Irmak	(1904-18 Eylül 1975)
Naci Duman	(1927-18 Eylül 1985)
Orhan Karaali	(1921-19 Eylül 1985)
Ruhi Su	(1912-20 Eylül 1985)
Bedri Rahmi Eyuboğlu	(1913-21 Eylül 1975)
Ahmet Rasim	(1864-21 Eylül 1932)
Ruşen Eşref Ünaydın	(1892-21 Eylül 1959)
Rahmi Duman	(1908-21 Eylül 1985)
Hakkı Tarık Us	(1889-21 Eylül 1956)
Şukufe Nihal Başar	(1895-23 Eylül 1973)
Süleyman Arısoy	(1920-24 Eylül 1978)
Derviş Değerli	(1913-24 Eylül 1985)
Necdet Rüştü Efe	(1900-24 Eylül 1969)
İsmail Safa Esgin	(1906-24 Eylül 1971)
Feridun Nafiz Uzluk	(1902-27 Eylül 1974)
Süleyman Nesip	(1866-28 Eylül 1917)
Kemal İlerici	(1910-29 Eylül 1986)
Ali Nihat Tarlan	(1898-30 Eylül 1978)
Haluk Ongan	(1924-30 Eylül 1978)

ŞİMDİ ATLARIN TERKİSİNDE

Şimdi atların terkisinde bütün şiirler
Bir umudun yedeğinde doludizgin
Çağıltılı koyaklarda akıp gidiyor hayat
Kuytularda öveçler büyüyor çağnaklardan
Evlerden sokaklara taşıdığımız gözyaşları
Yüreğimize doldurduğumuz bir sevgi sıcağı
İşte güneş yüklü bir gündüz kapı önlerinde
Güz memeli kadınlar ısınsın diyedir
Çocuklar oynasın diyedir
Dört nala gitsin diyedir özgürlük
Ey dağların körkandil esrikliği
Şimdi karların altında acılar

Acılara dayanır yurdum

Yüzün martı kanadında çoğalan dalgalar gibi
Ellerin çakıltaşlarına yorgunluk taşır
Kimsesiz limanlarda umutlar yeşerdi artık
Bir güvercin uçtu çapaçul göklerimize
Ağzında zeytin dalı gençliğim
Saksısında kitapları büyüttüğüm gençliğim
Ey gizli sevdalara uzanan kalbim
Şimdi çalakalem şiirler yont

Sevdalara ağlanır yurdum

İlkyaz günlerinde bir koşu denize doğru
Okullar cıvıl cıvıl
Fabrikalar ter kokusu
Akşamları kuşanıyor bedenim
Dilsiz bir gökyüzü çöküyor üstümüze
Bal betek sevgilere bulanıyor bir yanım
Ey bir yanımda acılarla çoğalan hayat
İsa ve Muhammet

Kitaplara inanılır yurdum

Biz direncin şafağında büyüdük çocuğum
Alanlar uğuldadı yangın yerlerinde
Alazlanan bir öfkeyi taşıdık kaldırımlarda
Koyaklara yüreğimizi koyduk
Upuzun ölüler taşındı yalnızlıklarına
Saçlarına uğultulu mısralar takıldı
Ey aynalarda seyrettiğimiz yaz akşamları
Şimdi çoğul büyüyen sevgilere anlat bunları

Sevgiye gidilir yurdum

Bu gemide ben yokum ey uzaklar kaptanı
Yasaklar varsa eğer.. Söz yoksa
Beni alma yanına... Gelemem
Çocuklar yoksa eğer bayramlarda
Umutlar yoksa ben yokum
Dostluklara yüklü değilse canerikleri
Bak Erzurum'a kar yağdı işte
Ağrı'da ayazına soğuk
Ayrılıklara gitme... Öpücükler konuşulacak
Ey yolculuklara başlayan güz
Şimdi geceler soğuktur

Gündüze çıkılır yurdum

Nuri AKSAKAL

SANAT OLAYLARI / HABERLER

- **Trabzon Devlet Tiyatrosu Ekim ayı içinde perdelerini açıyor. Müdürlüğüne tiyatro sanatçısı Erhan Gökgücü'nün getirildiği topluluklta, 30'u aşkın sanatçı ve 20 kadar yardımcı personel görev yapacak. Bu amaçla kiralanan Atapark Kültür Merkezi Salonu'nda gerekli onarım ve düzenlemeler sürdürülüyor.**
  Tiyatro, Ekim ayı içinde yönetmenliğini Mahir Canova'nın yaptığı, Necati Cumalı'nın "Boş Beşik" adlı oyunu ile perdelerini açacak.
- **Yıllardır Sinema salonu olarak etkinliğini sürdüren ve Trabzonluların "Sümer Sineması" olarak tanıdığı bina, Belediye tarafından boşaltıldı.**
  "Trabzon Belediye Konservatuvarı" olarak düzenlenip kullanıma açılacak olan binanın, şu sıralarda iç düzenleme projeleri üzerinde çalışılıyor.

●

HAYDAR DURMUŞ
(Suluboya, 24x30 cm)